

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

АБРАМЧУК ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378.035.09

**ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ
ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

13.00.07 – теорія та методика виховання

Автореферат
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор **Фіцула Михайло Миколайович**, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, професор кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор **Чепіль Марія Миронівна**, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, професор кафедри педагогіки;
кандидат педагогічних наук, доцент **Холковська Ірина Леонідівна**, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, доцент кафедри педагогіки.

Провідна установа: Інститут проблем виховання АПН України, лабораторія морально-етичного виховання, м.Київ.

Захист відбудеться 29 червня 2006 року о 14.30 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: 46027, м.Тернопіль, вул.М.Кривоноса,2.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: 46027, м.Тернопіль, вул.М.Кривоноса,2.

Автореферат розіслано 26.05.2006 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Чайка В.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. У сучасних умовах відродження національної системи освіти, реалізації Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, модернізації вищої освіти України відповідно до положень Болонської декларації особливого значення набувають проблеми професійної підготовки майбутнього фахівця.

Водночас сучасний інженер, окрім фахових знань, умінь і навичок, має володіти загальною культурою, розумінням екологічних та соціальних наслідків своєї діяльності, світоглядними орієнтирами та духовними цінностями. Тому одним із завдань гуманітаризації та гуманізації вищої технічної освіти повинна стати орієнтація її на загальнолюдські культурні цінності, залучення студентів до національних джерел духовності, формування у них патріотичних якостей. Сучасна вища технічна школа має формувати не тільки фахівця у галузі техніки, але й громадянина-патріота, небайдужого до долі української держави, економіки, освіти та культури. Вирішення цього завдання вимагає належної організації патріотичного виховання майбутніх інженерів.

Результати аналізу психолого-педагогічної літератури свідчать, що проблема патріотичного виховання привертала увагу багатьох дослідників. Так, сутність патріотизму, як моральної якості, визначалася Й.Песталоцці, А.Дістервегом, Г.Сковородою, як стрижневий принцип національного виховання – К.Ушинським, М. Грушевським, І.Огієнком, Г.Ващенком, О.Вишневським. Теоретичні й методичні засади патріотичного виховання дітей і молоді розглядали О.Духнович, С.Русова, Г.Ващенко, А.Макаренко, В.Сухомлинський. Для нашого дослідження особливо цінними є сучасні наукові розробки: концепція українського виховання О.Вишневського; наукові праці, присвячені засобам патріотичного виховання студентської молоді: Т.Анікіної (художнього краєзнавства), О.Гевко (декоративно-ужиткового мистецтва), Є.Франківа (туристично-краєзнавчої діяльності), Ю.Красильника (української етнопедagogіки), Ю.Каюкова (героїчних традицій українського козацтва), Ю.Руденка (національно-патріотичних ідеалів юних козаків).

Проте результати аналізу досліджень вищезазначених учених свідчать, що питанням патріотичного виховання студентів вищих технічних закладів освіти, узагальненню досвіду формування патріотичних якостей студентів не приділялося належної уваги. Немає наукових праць, у яких було б обґрунтовано зміст патріотичного виховання та методика його реалізації під час вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

Отже, необхідність дослідження проблеми патріотичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів (ВТНЗ) засобами соціально-гуманітарних дисциплін зумовлена наявними суперечностями у процесі становлення майбутнього інженера, а саме: суспільна необхідність виховання патріотичних якостей особистості майбутнього інженера і дійсний рівень їх сформованості у випускників вищих технічних навчальних закладів; виховні можливості предметів соціально-гуманітарного циклу у патріотичному вихованні студентів вищої технічної школи і відсутність ефективної методики їх реалізації у навчально-виховному процесі; необхідність реалізації виховного потенціалу предметів соціально-гуманітарного циклу в патріотичному вихованні студентів і недостатня методична підготовленість викладачів до цього виду діяльності.

Актуальність проблеми, її недостатня розробленість та потреби практики зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **“Патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка як складової комплексної наукової теми „Гуманістичні засади методології гуманітарних наук та їх реалізація в системі вищої освіти” (№ 0198U000341). Тема затверджена вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка (протокол № 5 від 30.12.2003 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 1 від 27.01.2004 р.).

Об'єкт дослідження – навчально-виховний процес у вищих технічних навчальних закладах України.

Предмет дослідження – зміст і методика патріотичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів.

Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити зміст і методику патріотичного виховання особистості майбутнього інженера в процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів стане більш ефективним за таких педагогічних умов: орієнтація студентів на ідеал сучасного інженера як носія, окрім фахових знань, умінь і навичок, рис громадянина-патріота; усвідомлення студентами виховних можливостей змісту соціально-гуманітарних дисциплін щодо виховання патріотизму особистості майбутнього інженера; забезпечення активності студентів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, підготовки і проведення позааудиторних виховних заходів; готовність викладачів реалізовувати виховний потенціал соціально-гуманітарних дисциплін щодо патріотичного виховання студентів.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури і стану патріотичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів уточнити сутність понять „патріотизм”, „патріотичне виховання студентів” та визначити структурні компоненти патріотичної вихованості майбутнього інженера.

2. Діагностувати рівень патріотичної вихованості майбутніх інженерів на основі розроблених критеріїв і показників.

3. Виявити виховний потенціал змісту предметів соціально-гуманітарного циклу в контексті формування патріотичних якостей студентів.

4. Розробити зміст і методику патріотичного виховання особистості майбутнього інженера засобами соціально-гуманітарних дисциплін та експериментально перевірити їх ефективність.

5. Визначити педагогічні умови ефективного формування патріотичних якостей майбутніх інженерів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

Теоретично-методологічна основа дослідження: базисні положення теорії пізнання; філософські положення про діалектичний зв'язок явищ об'єктивної й суб'єктивної дійсності, про особистість як суб'єкт діяльності і спілкування, про механізм трансформації суспільних цінностей в особистісні надбання (О.Леонт'єв, Л.Кольберг, О.Бодалев); психолого-педагогічні теорії про роль освіти і культури у формуванні та розвитку морально-духовних якостей особистості (І.Бех, М.Нікандров, О.Сухомлинська); концептуальні розробки відомих діячів педагогічної науки про

шляхи формування патріотизму підростаючого покоління (В.Сухомлинський, О.Вишневецький, Ю.Руденко); основні положення про реформування навчально-виховного процесу в українській вищій школі, викладені у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Законах України „Про освіту” та „Про вищу освіту”, „Концепції національного виховання”, „Концептуальних засадах гуманітарної освіти в Україні (вища школа)” та ін.

Для реалізації поставлених завдань використовувався комплекс взаємопов'язаних теоретичних та емпіричних **методів дослідження**. Теоретичні методи містять: аналіз, порівняння, узагальнення інформації з філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури (для уточнення понять „патріотизм”, „патріотичне виховання студентів ВТНЗ”); аналіз навчальних планів і робочих програм, індивідуальних планів викладачів, програм виховної роботи ВТНЗ, моделювання (з метою виявлення потенційних можливостей навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу).

Емпіричні методи – педагогічне спостереження, бесіди, анкетування, тестування, експертні оцінки, метод ранжування, самооцінювання (для встановлення рівнів патріотичної вихованості студентів); педагогічний експеримент: констатувальний етап дав змогу виявити стан патріотичного виховання студентів та рівень їх патріотичної вихованості; формувальний етап здійснювався для перевірки змісту і ефективності методики формування патріотичних рис майбутніх студентів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, самостійної роботи та позааудиторних виховних заходах). Статистичні методи (для з'ясування достовірності результатів експериментального дослідження).

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася у Вінницькому національному технічному університеті, Сумському державному університеті, Київському національному університеті будівництва і архітектури. Загалом у дослідженні брало участь 527 студентів та 57 викладачів.

Етапи дослідження. Дослідження здійснювалося у три етапи протягом 1998-2005 рр.

На першому етапі (1998-1999 рр.) здійснено теоретичний аналіз психолого-педагогічної, філософської, культурологічної та історичної літератури, проаналізовано передовий педагогічний досвід з проблеми дослідження; розроблено понятійний апарат і висунуто робочу гіпотезу; з'ясовано стан досліджуваної проблеми в педагогічній практиці; здійснено відбір навчального-виховного матеріалу; сформульовано вихідні теоретичні положення та розроблено методику дослідження.

На другому етапі (2000-2001 рр.) продовжено вивчення наукової літератури з досліджуваної проблеми; розпочато дослідно-експериментальну роботу з метою перевірки та уточнення змісту навчального матеріалу соціально-гуманітарних дисциплін, а також результативності його використання в патріотичному вихованні студентів; на основі отриманих результатів і зроблених висновків здійснено структурування змісту навчального матеріалу.

На третьому етапі (2001-2005 рр.) здійснено експериментальну перевірку ефективності запропонованих змісту і методики патріотичного виховання студентів засобами соціально-гуманітарних дисциплін; проаналізовано й узагальнено результати дослідження, сформульовано висновки та оформлено дисертаційну роботу.

Наукова новизна і теоретичне значення результатів:

уперше здійснено відбір і структурування змісту патріотичного виховання, який забезпечує патріотичну вихованість майбутнього інженера (усвідомлення своєї національної належності; знання рідної мови, культури, традицій; знання історії України, пошана до її історичного минулого; відповідальність за долю країни, готовність до її захисту; дотримання Конституції України; дбайливе ставлення до природи; повага до культур інших народів);

теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено методику реалізації змісту патріотичного виховання студентів, яка є цілісним, послідовним процесом, що поєднує: діагностування рівня патріотичної вихованості студента ВТНЗ; визначення виховних можливостей соціально-гуманітарних дисциплін; забезпечення взаємозв'язку між предметами цього циклу у процесі реалізації змісту патріотичного виховання; формування позитивної мотивації у студентів; використання форм і методів навчально-виховної роботи, які забезпечують активність студентів на навчальних заняттях, у позааудиторній патріотичній діяльності, створюють умови для самоосвіти, самовираження й самовиховання патріотичних якостей; поетапне тестування з метою врахування індивідуальних особливостей студентів у проектуванні змісту виховної роботи; посилення виховної функції процесу навчання;

визначено педагогічні умови, що забезпечують ефективність означеної методики патріотичного виховання майбутніх інженерів (орієнтація студентів на ідеал сучасного інженера як носія, окрім фахових знань, умінь і навичок, рис громадянина-патріота; усвідомлення студентами виховних можливостей змісту соціально-гуманітарних дисциплін (комплект науково-історичних текстів, зміст яких відображає громадянську позицію українських інженерів); забезпечення активності студентів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, підготовки і проведення позааудиторних виховних заходів, присвячених відродженню забутих імен українських учених-інженерів; готовність викладачів реалізовувати виховний потенціал соціально-гуманітарних дисциплін щодо патріотичного виховання студентів);

подальшого розвитку набули критерії (інтелектуально-пізнавальний, емоційно-мотиваційний, діяльнісно-практичний) та рівні сформованості (низький, середній і високий) патріотичної вихованості студентів вищих технічних навчальних закладів.

Практичне значення дослідження полягає в розробці методики патріотичного виховання майбутніх інженерів у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу у, який передбачено: виявлення виховного потенціалу змісту історії України та реалізації потенційних можливостей суспільно-гуманітарних дисциплін (української ділової мови, історії України, історії української культури, соціології) у патріотичному вихованні студентів; розробку комплексу науково-історичних текстів, що відображають громадянську позицію українських інженерів, навчально-методичних матеріалів до спецкурсів „Культура усного і писемного професійного мовлення майбутнього інженера”, „Робота із словниками”, „Культура Великого Українського Відродження (XVI – поч. XVIII ст.)”, „Розвиток українського театру”, „Мистецтво рідного краю (Поділля)”, „Лицарі української вольності”, „Культурні пам'ятки та видатні люди рідного краю”, „Історія української науки”, які містять тематику рефератів та науково-дослідних робіт, списки наукової та художньої літератури для самоосвіти студентів, сценарії виховних заходів.

Результати дослідження можуть бути використані при розробці програм, підручників, навчальних та методичних посібників суспільствознавчого циклу, у практиці навчально-виховної

роботи вищої школи, системі підготовки та підвищення кваліфікації викладачів соціально-гуманітарних дисциплін.

Особистий внесок автора полягає у теоретичному обґрунтуванні основних ідей та положень проблеми, зокрема особливостей реалізації змісту патріотичного виховання студентів на заняттях з ділової української мови (у співавторстві з Т.Іванець); підборі та адаптації історико-наукових текстів патріотичного змісту в навчальному посібнику „Практикум з ділової української мови” (у співавторстві з В.Дудатьєвою); результатів констатувального і формувального експериментів, що відображають формування ціннісних орієнтацій в процесі патріотичного виховання студентської молоді (у співавторстві з О.Федун); формування національної свідомості особистості під час вивчення української мови (у співавторстві з О.Абрамчук).

Вірогідність результатів дослідження забезпечується теоретико-методологічною обґрунтованістю його вихідних позицій, застосуванням комплексу методів, адекватних меті й завданням дисертаційної роботи, кількісною обробкою та якісним аналізом результатів експерименту, апробацією і впровадженням у практику навчально-виховної роботи вищих технічних навчальних закладів.

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом оприлюднення їх на конференціях: міжнародних – „Актуальні проблеми сучасної лексики, граматики та лінгводидактики” (Вінниця, ВДПУ імені М.Коцюбинського, 2003), „Гуманітарно-технічна еліта і управління великими соціальними системами” (Харків, НТУ ”ХП”, 2004), „Гуманізм та освіта” (Вінниця, ВНТУ, 2004), „Патріотичне виховання майбутніх інженерів у позааудиторних виховних заходах” (Вінниця, ВККЕП, 2005); „Формування духовно-моральних цінностей та професійного становлення молоді в сучасних соціокультурних умовах” (Київ-Вінниця, ВСЕІВМУРЛ „Україна”, 2005); всеукраїнських – ”Творчість, духовність, гуманізм у просторі освіти” (Вінниця, ВДТУ, 1998), ”Гуманістична місія освіти” (Вінниця, ВДТУ, 2000), „Виховний процес у технічному вузі: проблеми та рішення” (Алчевськ, Донбаський гірничо-металургійний інститут, 2001), „Проблеми гуманізму і освіти” (Вінниця, ВДТУ, 2002); регіональних – ”Корпоративна культура організацій ХХІ століття”(Краматорськ, ДДМА, 2003).

Основні положення та результати дослідження обговорювалися і були схвалені на засіданнях кафедри педагогіки та звітних наукових конференціях викладачів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2000-2005 н.р.).

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Вінницького національного технічного університету (Довідка про впровадження №11/53 від 11.11.2005 р.), Сумського державного університету (довідка про впровадження № 45.07-06/2447 від 05.09.2005 р.), Київського національного університету будівництва і архітектури (довідка про впровадження № 61-93 від 14.10.2005 р.), Вінницького будівельного технікуму (довідка про впровадження № 575 від 23.11. 2005р.).

Публікації за темою дисертації. Основні положення та результати дослідження викладені у 20 публікаціях, серед яких - 10 статей у наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України, 1 навчальний посібник, 9 тез та матеріалів доповідей .

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний

обсяг дисертації 254 сторінки, з яких 185 сторінок основного тексту, список використаних джерел містить 245 найменувань. Ілюстративний матеріал поданий у 16 таблицях і 4 рисунках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його об'єкт, мету, гіпотезу і завдання, розкрито методи дослідження, наукову новизну і практичне значення роботи, а також подано відомості про апробацію дисертаційного дослідження та впровадження його результатів у педагогічну практику.

У **першому розділі „Патріотичне виховання майбутніх інженерів як педагогічна проблема”** здійснено аналіз різних підходів до трактування сутності і структури понять „патріотизм”, „патріотичне виховання студентів”; проаналізовано теоретичні засади патріотичного виховання студентів; визначено показники, критерії та рівні патріотичної вихованості, стан патріотичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів.

Результати аналізу психолого-педагогічної і філософської літератури свідчать, що поняття „патріотизм” є значущою моральною цінністю. Патріотизм як моральний принцип розглядав О.Радіщев, як загальнолюдську цінність – В.Белінський, як визначальний принцип вітчизняної школи – Є.Белозерцев, І.Льїн, Б.Кобзар, В.Сухомлинський, О.Вишневський, як морально-політичний принцип – О.Докукіна, Л.Канішевська, як фундаментальну особистісну цінність – І.Бех.

Унаслідок аналізу філософської, гуманітарної та психолого-педагогічної літератури зроблено висновок про сутність патріотизму як моральної якості людини, що виявляється у її здатності ідентифікувати себе з рідним народом, у любові та відданості своїй батьківщині, потребі в постійному власному духовному й інтелектуальному зростанні заради величі і слави своєї вітчизни та готовності за будь-яких умов постати на захист національних інтересів свого народу та демократичних цінностей, практичними справами зміцнювати могутність і незалежність держави.

Під патріотичним вихованням студентів ми розуміємо організований, планомірний та цілеспрямований процес засвоєння особистістю національних цінностей і норм культури, спрямований на формування у неї національно-громадянської свідомості, патріотичних переконань і поведінки, усвідомлення своїх вчинків і дій на благо народу й держави, готовності до захисту Вітчизни.

Результати аналізу психолого-педагогічної літератури свідчать, що у процесі патріотичного виховання студентської молоді важливо дотримуватися принципу єдності виховного впливу на свідомість, почуття та діяльність особистості з обов'язковим урахуванням особливостей її духовного життя. При цьому враховується, що патріотичні ідеали трансформуються в стійкі духовні утворення – погляди, переконання, ідеали, ціннісні орієнтації – за умови, коли особистість здобуває їх дослідницьким, трудовим, евристичним шляхом з певної системи знань, відомостей, художньо-естетичних образів, національних традицій, звичаїв.

Результати дослідження переконують, що вдосконалення світоглядної свідомості особистості патріота здійснюється шляхом оновлення змісту освіти, що за своїм обсягом і характером відображає насамперед ідейно-ціннісне багатство рідного народу і вищі здобутки світової культури, сприйняті крізь призму національної свідомості. Участь вихованців у суспільно корисній праці, яка повинна мати патріотичне спрямування, дієву форму розвитку обов'язку і

відповідальності перед Батьківщиною. У патріотичному вихованні студентів важливо правильно пов'язувати минуле і сучасне нашої країни, утверджуючи наступність кращих традицій поколінь. Якщо сильніше молодь буде відчувати зв'язок часу, минулого і майбутнього вільного України, зв'язок своїх особистих інтересів з інтересами Вітчизни, якщо більш здатна вона буде сприймати все краще, що створене попередніми поколіннями, і прогресивне, що принесла свобода, то краще вона буде уявляти свою роль у здійсненні завдань розбудови України, то вищим буде ступінь її усвідомлення патріотичної відповідальності.

У патріотичному вихованні студентів важливо, щоб педагог був переорієнтований з ролі інформатора і контролера, організатора виховних заходів на старшого товариша, друга, духовного орієнтира, наукового консультанта, організатора самостійного здобуття знань, творчості вихованців, їхньої самоосвіти і самовиховання (В.Сухомлинський).

На етапі констатувального експерименту вивчено стан організації патріотичного виховання студентів ВТНЗ України. Для його виявлення здійснювалося опитування 527 студентів та 57 викладачів за спеціально підготовленими анкетами, педагогічне спостереження та індивідуальні бесіди. Інформаційними об'єктами дослідження були: навчальні плани і робочі програми, індивідуальні плани викладачів, перспективні плани основних заходів виховної роботи університетів, факультетів та кафедр, інформація про роботу клубів, гуртків за інтересами (плани засідань, тематичні плани), звіти про результати навчально-виховного процесу, наявні видання засобів масової інформації, університетські часописи (газети, журнали, радіо-, телепередачі, бібліотечні карточки).

Вивчення стану патріотичного виховання студентів ВТНЗ України, зокрема у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, дало змогу виявити характерні недоліки: недостатнє використання виховного потенціалу змісту цих дисциплін у патріотичному вихованні студентів; ставлення значної частини студентів до цих дисциплін як до другорядних у їх фаховій підготовці; позааудиторні виховні заходи недостатньо пов'язані з навчальним процесом і мають переважно епізодичний характер; недостатнє залучення студентів до патріотичної діяльності, створення умов для самовираження, самоосвіти і самовиховання, спрямованих на формування в особистості патріотичних рис; недостатня підготовленість викладачів соціально-гуманітарних дисциплін до реалізації їх виховних можливостей у патріотичному вихованні студентів ВТНЗ. При цьому не треба думати, що гуманітаризація навчання у ВТНЗ є лише проблемою викладачів гуманітарних кафедр. Не менш важлива соціальна орієнтація майбутніх інженерів викладачами фахових кафедр, які повинні у процесі підготовки спеціаліста формувати такий підхід до виробництва, що найбільшою мірою відповідав би соціальним потребам суспільства.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури (М.Кожнієв, М.Монахов, Л.Мозгова, В.Фарфоровський) та результатів констатувального експерименту розроблено такі критерії та їх показники для діагностування рівнів патріотичної вихованості студентів вищих технічних навчальних закладів: *інтелектуально-пізнавальний* (знання історії України; знання української мови, знання української культури та традицій); *емоційно-мотиваційний* (усвідомлення національної належності, любов до рідної землі, народу, повага до історичного минулого країни, готовність до захисту Батьківщини); *діяльнісно-практичний* (відповідальне ставлення до навчання; участь у підготовці та проведенні виховних заходів патріотичного змісту; участь у діяльності

патріотичного характеру (об'єднання, гуртки, секції та ін.); самоосвіта та самовиховання з формування патріотичних особистісних рис).

Діагностика показників патріотичної вихованості студентів вищих технічних навчальних закладів згідно з розробленими критеріями забезпечила можливість визначити та охарактеризувати рівні патріотичної вихованості студентів: низький – 24%, середній – 67,7%, високий – 8,3%.

Результати діагностики свідчать про те, що рівень патріотичної вихованості студентів не повною мірою відповідний сучасним вимогам суспільства, стан патріотичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів не можна вважати задовільним, а сама проблема патріотичного виховання студента засобами соціально-гуманітарних дисциплін потребує подальшого вдосконалення.

У другому розділі „Експериментальна робота з удосконалення змісту і методики патріотичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів засобами соціально-гуманітарних дисциплін” розкрито логіку і методику формування експерименту; визначено основні напрями змісту патріотичного виховання і розроблено методику його реалізації у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін та у позааудиторній виховній роботі; проаналізовано результати експерименту.

На формуальному етапі експерименту брало участь 272 студенти, з яких 142 студенти експериментальної групи (ЕГ) і 130 студентів контрольної групи (КГ). Експеримент проводився протягом навчання студентів, з першого по випускний курс.

З метою надання патріотичному вихованню студентів ВТНЗ системного характеру пошуково-експериментальна робота здійснювалася у таких напрямках: розробка змісту патріотичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів та його реалізація у навчально-виховному процесі; підготовка дидактичних матеріалів для викладачів дисциплін соціально-гуманітарного циклу щодо виявлення та реалізації їх виховного потенціалу у патріотичному вихованні студентів під час навчальних занять; розробка планів виховної роботи та сценаріїв виховних заходів з патріотичного виховання студентів у позааудиторній виховній роботі; підготовка дидактичних матеріалів з організації самостійної навчально-пізнавальної, навчально-дослідної та дослідної роботи з тематики соціально-гуманітарних дисциплін, активізації самоосвіти та самовиховання студентів у патріотичному напрямі; відповідна методична робота з викладачами, які були задіяні в експерименті із забезпечення означених його напрямів.

В основу реалізації означених напрямів пошуково-експериментальної роботи були покладені визначені гіпотезою дослідження педагогічні умови, які забезпечували ефективність розробленої методики патріотичного виховання студентів ВТНЗ.

Вивчення психолого-педагогічної, суспільно-політичної літератури, досвіду патріотичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів, урахування результатів констатувального етапу експерименту дали змогу визначити основні напрями змісту патріотичного виховання, який забезпечував формування рис патріотизму, властивих сучасному інженеру як громадянину-патріоту України.

Означений зміст патріотичного виховання майбутніх інженерів реалізувався у навчально-пізнавальному процесі на лекціях, семінарських і практичних заняттях, у позааудиторній виховній роботі, під час самостійної роботи студентів. Тому пошуково-експериментальна робота

спрямовувалась: на виявлення потенційних можливостей дисциплін соціально-гуманітарного циклу у патріотичному вихованні студентів та шляхів їх реалізації на заняттях; на збагачення змісту навчальних дисциплін історично-науковими текстами, дидактичними матеріалами, які ефективно впливали на формування патріотичних якостей студентів; включення інформації патріотичного змісту до самостійної роботи студентів; на залучення студентів до підготовки і проведення виховної роботи.

Під час вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу використовувались такі форми і методи, які сприяли активізації пізнавальної діяльності студентів, стимулювали їх до пошуків і творчості, а саме: заняття-дискусії, заняття-ділові ігри, заняття-презентації, заняття-концерти, заняття-мандрівки, музичні, театральні, культурологічні практикуми та ін. Серед форм і методів позааудиторної роботи ефективними виявилися вечори запитань і відповідей, тематичні вечори, читацькі конференції, зустрічі з цікавими людьми, круглі столи, диспути та ін. Особливе місце у патріотичному вихованні мала індивідуальна виховна робота зі студентами (бесіди, читання, використання засобів масової інформації, залучення до підготовки і проведення виховних заходів патріотичної тематики, виконання наукових досліджень та ін.), заохочення їх до самоосвіти та самовиховання. Спонування студентів до самовиховання забезпечувалося через самостійне виявлення ідеалу патріота, у якому поєднані, з одного боку, бажаний рівень позитивних моральних цінностей студентів, а з іншого – наявний рівень їх моральних якостей. Виявити це дійсний рівень позитивних моральних якостей, що формується на принципах патріотизму, ми намагалися шляхом аналізу оцінки і самооцінки студентами патріотичних якостей.

У процесі формуального експерименту розроблено дидактичні матеріали до навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу, які містили поряд з навчальною метою чітко сформульовану виховну мету: формування конкретних патріотичних рис особистості (з курсу історії України, ділової української мови, історії української культури, соціології та різноманітних курсів з цих дисциплін).

Під час експерименту розроблено плани виховної роботи з патріотичного виховання та окремих виховних заходів, тематика яких спрямована на розвиток патріотичних рис особистості. Базою для організації роботи з патріотичного виховання студентів були кабінети українознавства та краєзнавства, культурологічний центр, студентські клуби, музеї, виставкові зали, бібліотека.

З педагогами, які працювали в експериментальних групах, проводилися методичні семінари та консультації, на яких розглядалися методики реалізації змісту патріотичного виховання під час проведення навчальних занять, організації самостійної роботи студентів, узгоджувалися плани і сценарії позааудиторних виховних заходів, тобто здійснювалося системне методичне забезпечення формуального експерименту. Під час методичної роботи з викладачами особлива увага зверталася на їх підготовку до вирішення таких специфічних питань у процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін: забезпечення взаємозв'язку між предметами цього циклу у процесі реалізації їх змісту; врахування характерного для частини студентів національного нігілізму, національної неповноцінності; подолання поглядів окремих студентів на дисципліни соціально-гуманітарного циклу як другорядні у їх фаховій підготовці та ін. Опитування 57 викладачів соціально-гуманітарних дисциплін ВТНЗ свідчить, що внесені у робочі та індивідуальні плани зміни, впровадження запропонованих дидактичних матеріалів посилили ефективність реалізації змісту патріотичного виховання студентів.

Узагальнення результатів пошуково-експериментальної роботи було здійснено відповідно до розроблених критеріїв патріотичної вихованості студентів: інтелектуально-пізнавального, емоційно-мотиваційного та діяльнісно-практичного. Контрольний зріз, проведений після формувального етапу експериментальної роботи засвідчив, що впроваджувана методика забезпечила підвищення рівня сформованості патріотичних якостей у студентів: показники сформованості інтелектуально-пізнавального компонента зросли на 40-60% в ЕГ, а в КГ – на 5-25%; показники сформованості емоційно-мотиваційного компонента в ЕГ зросли на 20-70%, а в КГ – на 5-50%; показники сформованості діяльнісно-практичного компонента в ЕГ зросли на 40-70%, а в КГ – на 2-36%.

У підсумковому контрольному зрізі виявлено рівневу градацію патріотичної вихованості студентів. Визначення рівня патріотичної вихованості здійснювалося на початку та в кінці формувального експерименту. Узагальнені дані оцінювання рівнів патріотичної вихованості студентів представлено в таблиці 1.

Порівняльний аналіз діагностичного і підсумкового зрізів засвідчив підвищення рівня патріотичної вихованості студентів ЕГ. Так, кількість студентів з низьким рівнем патріотичної вихованості зменшилася з 23,8% до 2,1%, із середнім рівнем – з 67,7% до 54,2%, із високим рівнем збільшилася з 8,5% до 43,7%.

Таблиця 1.

Розподіл студентів ЕГ і КГ за рівнями сформованості патріотичної вихованості у процесі формувального експерименту

Рівні патріотичної вихованості	Етапи дослідження	Експериментальні групи	Контрольні групи
Низький	початок	23,8,0	23,9
	кінець	2,1	21,1
Середній	початок	67,7	66,9
	кінець	54,2	68,3
Високий	початок	8,5	9,2
	кінець	43,7	10,4
Усього		100%	100%

Сталися певні зміни щодо рівня патріотичної вихованості і в КГ. Якщо на початку формувального експерименту кількість студентів КГ з низьким рівнем патріотичної вихованості становили 23,9%, то в кінці експерименту – 21,3%, із середнім рівнем – з 66,9% до 68,3%, а з високим рівнем – з 9,2% до 10,4%.

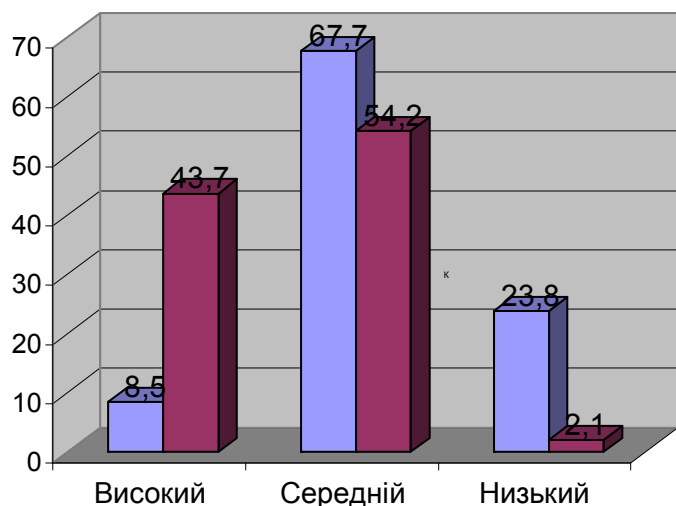

Рис. 2.1. Динаміка зміни рівня патріотичної вихованості студентів вищих технічних навчальних закладів

Порівняльний аналіз динаміки рівнів патріотичної вихованості студентів ЕГ і КГ засвідчує перевагу розроблених змісту і методики патріотичного виховання майбутніх інженерів засобами соціально-гуманітарних дисциплін у навчально-виховному процесі вищого технічного навчального закладу при дотриманні визначених у гіпотезі дослідження педагогічних умов.

Теоретичний аналіз проблеми та отриманих результатів пошуково-експериментальної роботи дали змогу сформулювати такі **висновки**:

1. Розбудова незалежної України вносить корективи щодо формулювання мети професійної підготовки фахівців різних профілів, у тому числі й майбутніх інженерів. Сучасний інженер, окрім фахових знань, умінь і навичок, має володіти загальною культурою, розумінням екологічних та соціальних наслідків своєї діяльності, світоглядними орієнтирами та духовними цінностями. Саме така творча особистість необхідна сьогодні для ефективного здійснення розбудовчих процесів в Україні. Тому одним із завдань гуманітаризації та гуманізації вищої освіти, зокрема технічної, є орієнтація її на загальнолюдські культурні цінності, прилучення студентської молоді до національних джерел духовності, формування у неї патріотичних якостей.

2. На основі результатів аналізу філософської, психолого-педагогічної літератури уточнено поняття „патріотизм” і „патріотичне виховання студентів ВТНЗ”. Останнє розуміємо як складний динамічний процес, спрямований на формування національно-громадянської самосвідомості, патріотичних переконань та поведінки, усвідомлення своїх вчинків і дій на благо народу та держави, готовності до захисту Вітчизни.

3. Для діагностування рівнів патріотичної вихованості студентів вищих технічних навчальних закладів виділено такі критерії та їх показники: *інтелектуально-пізнавальний* (знання історії України; знання української мови, знання української культури та традицій); *емоційно-мотиваційний* (усвідомлення національної належності, любов до рідної землі, народу, повага до історичного минулого країни, готовність до захисту Батьківщини); *діяльнісно-практичний* (відповідальне ставлення до навчання; участь у підготовці та проведенні виховних заходів

патріотичного змісту; участь у діяльності патріотичного характеру (об'єднання, гуртки, секції та ін.); самоосвіта та самовиховання з формування патріотичних особистісних рис).

4. Означені критерії дали змогу виділити три рівні сформованості патріотичної вихованості студентів, а саме:

низький рівень – відзначає поверхневу зацікавленість студентів усім українським, незнання української мови, історії України, культури свого народу, байдуже ставлення до майбутнього своєї Батьківщини, яке проявляється у безвідповідальному ставленні до навчання, професійної підготовки, громадських обов'язків, відсутності прагнення до самоосвіти і самовиховання, прояву патріотичних почуттів.

середній рівень – засвідчує усвідомлення студентами своєї національної належності, характеризується достатнім рівнем знань з мови, історії, культури, задовільними результатами у професійній підготовці, однак вирізняється поверхневим інтересом до всього українського, необхідністю стимулювання до участі у виховних заходах патріотичного спрямування.

високий рівень – характеризується відмінним знанням історії України, української мови, культури і традицій рідного народу, повагою до історичного минулого; відповідальним ставленням до навчання та професійної підготовки, самоосвіти й самовиховання, активною участю у підготовці та проведенні виховних заходів патріотичного змісту; намаганням займатися самоосвітою і самовихованням, бути корисними своїй країні, захищати національну незалежність.

5. Діагностування рівнів патріотичної вихованості студентів вищих технічних навчальних закладів на основі зазначених критеріїв і показників засвідчило, що переважна більшість з них знаходилися на середньому та низькому рівнях патріотичної вихованості (67,7% та 23,8%). Основними причинами такого стану патріотичної вихованості студентів ВТНЗ, як засвідчують результати дослідження, є: превалювання безумовної цінності технічних наук у підготовці майбутнього інженера, певна недооцінка соціально-гуманітарних дисциплін щодо цього, що породжує у студентів прагнення обмежитися мінімумом знань з цих дисциплін; недостатнє використання виховного потенціалу дисциплін соціально-гуманітарного циклу у патріотичному вихованні студентів; відсутність належного взаємозв'язку між предметами соціально-гуманітарного циклу у патріотичному вихованні майбутніх інженерів; недостатнє врахування у патріотичному вихованні індивідуальних особливостей студентів, здійснення диференційованого підходу; слабка корекційна виховна робота з подолання негативних моральних проявів.

6. Результати формуального експерименту переконують, що у змісті патріотичного виховання майбутніх інженерів передбачено формування таких якостей особистості: усвідомлення особистістю національної належності; любов до рідної мови, культури, національних традицій; знання історії Вітчизни, пошана до історичної пам'яті; розуміння менталітету, самокритичне ставлення до національних вад та дій щодо подолання їх у власній поведінці, звичках; відчуття власної відповідальності за долю країни, народу, готовність до захисту Батьківщини; розуміння й сприйняття української ідеї, сприяння розбудові державної незалежності України; дотримання Конституції України, дбайливе ставлення до національних багатств і рідної природи; поважне ставлення до інших народів.

7. Розроблено методичку формування патріотичних якостей майбутнього інженера і експериментально підтверджено її ефективність. У ній передбачено: діагностування рівня патріотичної вихованості студента та особистісної готовності до удосконалення своїх позитивних

патріотичних якостей та подолання негативних; визначення виховних можливостей соціально-гуманітарних дисциплін щодо патріотичного виховання студентів, забезпечення взаємозв'язку між предметами цього циклу у процесі реалізації змісту патріотичного виховання; формування позитивної мотивації студентів до вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, подолання в окремих студентів поглядів на ці дисципліни як другорядні в їх фаховій підготовці; використання форм і методів навчально-виховної роботи, які забезпечують активність студентів на навчальних заняттях, у позааудиторній патріотичній діяльності, створюють умови для самоосвіти, самовираження й самовиховання патріотичних якостей; залучення студентів до ціннісно-орієнтаційної діяльності в патріотичному вихованні, що актуалізує не тільки знання, а й емоції, почуття, що сприяють формуванню відповідних переконань, гуманістичної спрямованості особистості; поетапне тестування з метою врахування індивідуальних особливостей студентів у проектуванні змісту виховної роботи, що забезпечує здійснення диференційованого підходу у патріотичному вихованні, корекції і прогнозування результатів формування патріотичних якостей у студентів; забезпечення взаємозв'язку між виховною роботою під час навчальних занять, позааудиторною виховною роботою, самоосвітою, самовихованням студентів та виховними впливами інших виховних інституцій (студентський колектив, художня література, ЗМІ та ін.), що досягається чітким плануванням патріотичного виховання студентів на всіх рівнях (загальноузівському, факультетському, кафедральному, академічній групі тощо); науково-методичне забезпечення різних форм виховної роботи та здійснення педагогічного керівництва процесом патріотичного виховання студентів ВТНЗ.

8. У процесі дослідження встановлено, що успішне формування рівня патріотичної вихованості студентів забезпечують такі педагогічні умови: орієнтація студентів на ідеал сучасного інженера, як носія, окрім фахових знань, умінь і навичок, рис громадянина-патріота; усвідомлення студентами виховних можливостей змісту соціально-гуманітарних дисциплін (комплект науково-історичних текстів, зміст яких відображає особливості наукової діяльності українських інженерів); забезпечення активності студентів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін та підготовки і проведення позааудиторних виховних заходів; готовність викладачів реалізувати виховний потенціал соціально-гуманітарних дисциплін щодо патріотичного виховання студентів.

9. Пропонована методика патріотичного виховання студентів ВТНЗ засобами соціально-гуманітарних предметів підтвердила свою ефективність. Результати контрольного зрізу засвідчили, що у студентів експериментальних груп, порівняно з контрольними, відбулися суттєві позитивні зміни у всіх структурних компонентах патріотичної вихованості. Так, кількість студентів з низьким рівнем патріотичної вихованості в ЕГ зменшилася з 23,8% до 2,1%, із середнім – з 67,7% до 54,2%, а з високим рівнем збільшилася з 8,5% до 43,7%. У КГ ці показники були значно нижчими: з низьким рівнем патріотичної вихованості кількість студентів зменшилася з 23,9% до 21,3%, із середнім – з 66,9% до 68,3%, а з високим – зросла з 9,2% до 10,4%. Ці показники підтверджують гіпотезу наукового дослідження.

Матеріали проведеного наукового дослідження характеризують завершений етап роботи, який не вичерпує всіх аспектів, пов'язаних з проблемою патріотичного виховання студентської молоді у ВТНЗ. На нашу думку, до перспективних напрямів подальшого вивчення цієї проблеми можна віднести: особливості формування патріотичних якостей у студентів вищих технічних

навчальних закладів у процесі вивчення фундаментальних, загальнопрофесійних та професійно-орієнтованих дисциплін, порівняльний аналіз досвіду зарубіжної науки у цій сфері.

Основні положення дослідження відображені в таких **публікаціях**:

1. Абрамчук О.В. Потенційні можливості занять з української мови у патріотичному вихованні студентів /Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського. – Вінниця, 2001. – Вип. 4. – С.100-102.

2. Абрамчук О.В. Патріотичне виховання майбутніх інженерів /Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського. – Вінниця, 2001. – Вип. 5. – С.44-46.

3. Абрамчук О.В. Студент вищого технічного закладу освіти як об'єкт і суб'єкт патріотичного виховання /Наукові записки ТДПУ ім. В.Гнатюка. – Тернопіль, 2001. – Вип.9. – С.52-57.

4. Абрамчук О.В. Формування культури мовлення майбутніх інженерів/Вісник Львівського ун-ту. – Вип. 15, ч.1. – Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2001. – С. 200-205.

5. Абрамчук О.В. Моральні орієнтири як важливий аспект становлення особистості /Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського. – Вінниця, 2002. – Вип. 6, ч.2. – С.24-26.

6. Абрамчук О.В. Соціальні аспекти виховання студентів вищих технічних навчальних закладів /Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д.Ушинського. – Одеса, 2002. – Вип. 10. – С.93-96.

7. Абрамчук О.В. Стан патріотичного виховання студентів вищих технічних закладів освіти /Наукові записки ТДПУ ім. В.Гнатюка. – Тернопіль, 2002. – Вип. 11. – С.36-40.

8. Абрамчук О.В. Зміст патріотичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів /Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського. – Вінниця, 2004. – Вип. 5. – С. 365-373.

9. Абрамчук О.В. Лінгвосоціокультурні чинники у патріотичному вихованні студентів вищих технічних навчальних закладів/ Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Зб.наукових праць/ За ред. Л.Л.Товажнянського та О.Г.Романовського. – Харків: НТУ"ХП", 2004. – Вип.5(9). – С. 354-368.

10. Абрамчук О.В. Педагогічні технології реалізації змісту патріотичного виховання майбутніх інженерів // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Збірник наукових праць. /Редкол.: І.А.Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма „Планер”, 2005. – Вип. 7. – С. 225-229.

11. Абрамчук О.В., Іванець Т.Ю. Засвоєння лексичної норми слухачами вузівського курсу ДУМ/ Зб.наук.праць 37 ”Лінгвістичні дослідження”/За ред.Л.А.Лисиченко. – Харків:ХДПУім.Г.Сковороди, 2001.- С.49-54.

12. Абрамчук О.В. Національне виховання молоді на заняттях з української мови у вузі/ Зб.доповідей наук.-практ.конф. – Вінниця: УНІВЕРСУМ, 2000. – С.109-111.

13. Абрамчук О.В. Виховний потенціал курсу „Ділове українське мовлення” в становленні національно свідомої особистості/ Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції «Виховний процес у технічному вузі: проблеми та рішення», Донбаський гірничо-металургійний інститут. - Алчевськ, 2001. – С.194-195.

14. Абрамчук О.В., Іванець Т.Ю. Курс ділового українського мовлення в технічному вузі/ Зб.матеріалів наук.-метод конф.- Вінниця. ВДТУ, 2001. Т.2.- С.97-102.

15. Абрамчук О.В., Іванець Т.Ю. Поєднання морального та патріотичного виховання студентів на заняттях ділового українського мовлення/ Зб.матеріалів наук.-метод.конф.„Проблеми гуманізму і освіти”. – Вінниця: ВДТУ, „УНІВЕРСУМ-Вінниця”, 2002, т.2. – С.264-266.

16. Абрамчук О.В. Культура мовлення як чинник професійної та загальної культури майбутніх інженерів/ Зб.наук.праць „Корпоративна культура організацій ХХІ століття”.-Краматорськ, ДДМА, 2003.- С.97-101.

17. Абрамчук О.В., Абрамчук О.О. Актуальність навчання української мови у формуванні національно свідомої особистості/ Матеріали міжнародної науково-практичної конференції „Актуальні проблеми сучасної лексики, граматики та лінгводидактики”. – Вінниця, 2003. –С.3-6.

18. Абрамчук О.В. Патріотичне виховання студентів вищих навчальних закладів у позааудиторних заходах/ Зб.наукових праць науково-практ.конференції „Ринок: проблеми освіти, науки, практики”. – Вінниця, ВККЕП.- Вип.5, 2005. - С.73-79.

19. Абрамчук О.В., Федун О.О. Ціннісні орієнтації у патріотичному вихованні студентської молоді/ Проблеми освіти. Науково-методичний збірник. Спеціальний вип./ Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції „Формування духовно-моральних цінностей та професійного становлення молоді в сучасних соціокультурних умовах”. – Київ-Вінниця, 20005. – С. 229-235.

20. Абрамчук О.В., Дудатьєва В.М. Практикум з ділової української мови. – Вінниця: ВДТУ, 2001. –Ч.1. – 84 с., Ч.2. – 84 с.

Анотації

Абрамчук О.В. Патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів засобами соціально-гуманітарних дисциплін. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07– теорія і методика виховання. – Тернопільський національний педагогічний університет ім. В.Гнатюка, Тернопіль, 2006.

У дисертації розкрито сутність, структуру, критерії, показники та рівні патріотичної вихованості студентів вищих технічних навчальних закладів; проаналізовано стан і особливості патріотичного виховання у сучасному вищому технічному навчальному закладі.

Обґрунтовано та експериментально перевірено зміст патріотичного виховання майбутніх інженерів та методику його реалізації засобами соціально-гуманітарних дисциплін. Доведено, що ефективність патріотичного виховання студентів ВТНЗ залежить від дотримання таких педагогічних умов: активізації потенційних можливостей соціально-гуманітарних дисциплін, реалізації змісту патріотичного виховання, спрямованого на формування патріотичних рис майбутнього інженера, залучення студентів до всіх напрямів професійної підготовки (навчально-пізнавальної, науково-дослідницької, професійно-практичної), заохочення студентів до самоосвіти, самовиховання.

Ключові слова: патріотичне виховання, патріотична вихованість, рівні патріотичної вихованості, педагогічні умови, зміст патріотичного виховання студентів, методика патріотичного виховання.

Абрамчук О.В. Патриотическое воспитание студентов высших технических учебных заведений посредством социально-гуманитарных дисциплин. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. - Тернопольский национальный педагогический университет им.В.Гнатюка, Тернополь, 2006.

В диссертации раскрыты сущность, структура, критерии, показатели и уровни патриотической воспитанности студентов высших технических учебных заведений; проанализировано состояние и особенности патриотического воспитания студентов в современном высшем техническом учебном заведении.

Обосновано и экспериментально проверено содержание патриотического воспитания будущих инженеров и методику его реализации средствами социально-гуманитарных дисциплин. Исследование убеждает, что отбор содержания патриотического воспитания должен обеспечить формирование таких патриотических качеств будущего инженера: осознание своей национальной принадлежности; знание родного языка, культуры, традиций; знание истории Украины, уважение к ее историческому прошлому; ответственность за будущее страны, готовность к ее защите; соблюдение Конституции Украины; заботливое отношение к природе и национальным богатствам; уважение к культуре других народов и т.п.

Разработанная методика реализации этого содержания в учебно-воспитательной деятельности предусматривает: выявление воспитательного потенциала цикла социально-гуманитарных дисциплин по патриотическому воспитанию студентов; использование форм и методов обучения и воспитания, которые обеспечивают активность студентов на учебных занятиях и внеаудиторных воспитательных мероприятиях, их самообразование и самовоспитание, направленное на формирование у них патриотических качеств; надлежащий уровень готовности преподавателей к реализации воспитательного потенциала социально-гуманитарных дисциплин в плане патриотического воспитания студентов.

Результаты экспериментального исследования убеждают, что предлагаемая студентам информация из содержания патриотического воспитания хорошо усваивается, преобразуясь во взгляды, убеждения и соответствующее отношение к собственному поведению, если: они поощряются к ее поискам и реализации на занятиях; при ее изложении учитывается жизненный опыт студентов, их отношение к проблемам патриотизма; преподаватель умеет побуждать молодых людей к раздумьям над вопросами патриотизма, активизирует их мышление; патриотически направленная информация эмоционально насыщена, вызывает переживания.

В процессе исследования проверены сформулированные в гипотезе педагогические условия, обеспечивающие эффективность патриотического воспитания будущих инженеров: осознание студентами содержания патриотических качеств и влияние социально-гуманитарных дисциплин на формирование патриотических черт; использование в процессе изучения предметов социально-гуманитарного цикла форм и методов, которые обеспечивают активность студентов, их самообразование, самовыражение, самовоспитание, направленные на формирование патриотических знаний, взглядов, убеждений и поведения; знание преподавателем содержания и методики патриотического воспитания, их готовность реализовать воспитательные возможности социально-гуманитарных дисциплин в плане патриотического воспитания студентов.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, патриотическая воспитанность, уровни патриотической воспитанности, черты патриотизма, педагогические условия, содержание патриотического воспитания студентов, методика патриотического воспитания.

Abramchuk O.V. Patriotic Upbringing of Students in Higher Technical Educational Establishments. – Manuscript.

Thesis to obtain candidate of pedagogical science scientific degree in specialty 13.00.07 – theory and techniques of education. V. Gnatyuk Ternopil National Pedagogical University, Ternopil, 2006.

The thesis exposes the essence, determines the structure, criteria, characteristics and levels of patriotic upbringing of students in higher educational establishments; it also analyses the state and peculiarities of patriotic upbringing in modern higher technical educational establishments.

The essence of patriotic upbringing of future engineers and techniques of its realisation by the means of Humanities and Social Sciences are given and empirically proved. It is proved that patriotic upbringing of students in higher technical educational establishments efficiency depends on such pedagogical conditions being followed as humanities and social sciences potential stirring up, patriotic upbringing essence realization which is focused on forming future engineer patriotic features, introducing students to all directions of professional training (educational and cognitive, scientific research, professional and practical), stimulation of their self-education.

Key words: patriotic upbringing, patriotic breeding, levels of patriotic upbringing, patriotic features, pedagogical conditions, students' patriotic upbringing essence.